II. Народни приказки.

Изъ с. Широка лъка, Станимашко.

Записалъ Дойчо С. Каровъ, учитель.

1.

Защо кукумявката изяда всѣки день по една птица.

Еадно̀ врѐамъ еадин цар' кату̀ съ хо̀г'ъл пу ца̀рщъната, ф еаднѝ сѐлу вѝгеал ѐацъ ка̀матна [21]) мума̀, а̀ртак дин'о̀а г'узеали [22]) та еа бън'дѝсал [23]) и пуѝскал за царѝца. Мума̀та му са й фта̀сала, чъ жеа гу з'о̀амъ, а̀ла аку̀ хи сто̀ръ ут пѝлеащъ ко̀калъ сарай. Цареат хи са фта̀сал. Га еа уд'ѐл у дума̀ му, сто̀рът теамбих [24]) пу дин'о̀ата да се збърѝат вр'у пълцѐтъ да хмъ з'о̀амъ ко̀калътъ. Вр'у̀чеака [25]) пѝлцѐтъ душлѝ, л'у кукумѐафката нѐ душла̀. Ца̀реат са млогу еадо̀сал, та прувѝг'ъл да еа дука̀рат. Га душла упрѐш ца̀реат, пак то й запѝтал: „о̀тъ л'у ти нъ до̀йдъ, нъ послу̀шеа моеа теамбѝх, ни зна̀иш лѝ, чъ жеа тъ з'о̀амъ главо̀ата?“ Пак кукумѐафката му й рѐкла: „нъ до̀йдух зѐр', чъ твѐеат теамбѝх еа ут жъна̀ по-глу̀паф; жъна̀ ку бѐашъ на твѝу мѐасту, нъщѐ бй то̀лкува глу̀пава за еадно̀а пъклѝва нъвѐаста да изкурънѝ вр'у пѝлеащеас рот“. Ца̀реат туга̀ва са усрамутѝл, [26]) та съ й утмеанѝл ду̀мата.

Туга̀ва пълцѐтъ са сбра̀лъ и са зду̀малъ, [27]) каквѐ лъ дубро̀ да сто̀реат на кукумѐафката, о̀тъ хѝ й куртулѝсала [28]) ут умъра̀лка. Сто̀рълъ у ту̀ка сѐк'неа л'у ката ден' да си хи хо̀г'ъ на нугѝнеа пу еадно̀ пѝлеанцъ за курба̀н'. Затува̀ съга̀ и ду гнѐс ка̀та дѐн' кукумѐафката съ прийма даро̀ат: пу еадно̀ пѝлеанцъ съ хи хо̀г'ъ само̀.

Слушана отъ Вълко Т. Чотревъ, 1907 г.

2.

Куцитѣ, слѣпитѣ и нѣмитѣ на ловъ.

Еднѝ врѐамеа имàлу труѝца бра̀кеа, ала̀ душла̀ еадно̀а чу̀ма, та ги запла̀въла, [29]) та мрѐалъ, та мрѐал, та уста̀налъ двана̀дъстѝна ду̀шъ, ала̀ вр'ук' сака̀тъ: еаднѝ слѐапъ, дру̀гъ нѐамъ, дру̀гъ глу̀хъ, дру̀гъ пак ку̀цъ. Нъщѐш ли, гудѝната са й ла̀хала [30]) гла̀дна, та са чу̀дълъ как жъ са пръхра̀нът. Елъ хмъ душло̀ на̀иум да ста̀нат афжѝеа. [31]) Утъшлѝ туга̀ва ф еадно̀а

гòра, та еа убъгàшк'улъ [32]) уд вр'у странѝтъ, да нъмòжъ да избѐага нѝкакву дѝву. Та чъ тугàва нагудѝлъ нѐамътъ да р'ỳкат, та да се плàшъ àват; глỳхътъ да слỳшат ут дѐ жеа мънòва дѝвеачеан; кỳцътъ да хи фѝреат [33]) и да збѝрат удрѝтътъ, пак слѐапътъ да пỳскат.

Цал ден' са вар'тѐалъ, та сѝлумъчка [34]) удрѝлъ еадѝн зàеак, чъ пак дрỳга бъл'ò: нъмѐали ф каквò да сѝ гу свар'òат, та з'òалъ да са чудеат, какво лъ да прàвеат. Елъ еадѝн неамръкòал: «нъмòйтъ да ва ѝ кахòар; еасòй слѐап знàй тỳва утвòадъ еаднòа кòаща, та да ѝдат сас еадин куц да з'òамат еаднòа хàркума [35]) варѐачка [36]) да си сварѝм зàеакас». Прувòг'ълъ хи, алà га утъшлѝ, нашлѝ кòащата, алà бълà сас двѐ вратà: еаднòана вратà бълà бъс вратà, пак дрỳгана бълà бъс канàтъ. Елъ флѐалъ дѐту ѝ бълà бъс канàтъ, агà чъ нашлѝ вòатръ двѐ бàбъцъ: еаднòата умрѐала, пак дрỳгата бъс дỳшеа. Пувѝкалъ умрѐалата, чъ нъ стàнува, агà пур'ỳкалъ кутрàту [37]) ѝ бълà бъс дỳшеа, чъ стàнала и хмъ рѐкла: „каквò ѝщътъ, мѝлу? [38]).

— Бàбу, ѝмашъ лъ нѐаква хàркума варѐачка да нъ ѐа дадѐшъ да съ свàримъ прòг'умка, [39]) чъ нъ смѐ хич ѐлъ гнѐс?

— И, мѝлу, ѝмамъ двѐ хàркумъ, алà еаднòа-са ѝ спѝкеана, [40]) пак дрỳга са ѝ бъс дòану, та спикеанаса нѐма да въ свòаршъ, амъ з'òамътъ дѐсу ѝ бъс дòану, та съ свàрътъ прòг'умкàна.

Уднѐлъ хàркумана, здрубѝлъ зàеакан и гу пръстàв'улъ [41]) да врѝ. Агà гу васкъкѐшкалъ, [42]) та шкеал да изрѝпнъ ут хàркумана. Чъ то нъ бълò зàеак, àмъ мѐасалу на вòлъщеа, а пак га з'òалу да къпѝ та л'у лой стàналу. Имàлу зàбъла [43]) да са бѐалъ цàла гудина с неѐа, àла еъ л'у еаѝ тоаѝ утъшлà, чъ нъмѐалъ соад да еа збърòат.

Га са сварѝл заеакан, с'òадналъ да еадòат, та ут как са наѐалъ чътрѝдъсть дỳшъ и чътрàдъсть чѐантъ [44]) съ напòал'нълъ, пак сас угрѝзанътъ кокалъ хрàнълъ пек' кỳчъта цàлъ три мѐасъца.

Съгà такѝва болъсть нъщѐ имà такѝва сакамѐтъ [45]) да прàвеат, алà и пак такѝва зàйцъ нѐма.

Слушана отъ сащия.

Рѣчникъ съ обяснителни бѣлѣжки на нѣкои думи, звукови промѣни и форми въ народнитѣ умотворения.

1. **Чунѐе**, гл. кася се, мрѣзи се, нѣма охота да се движи. *Овцитѐ чунѐѐт*, овцитѣ са унъ [illegible], не имъ се пасе.

2. **Губе**, гл. обичамъ. *Ѝас и бѐ губѐ*, азъ обичамъ [illegible].

3. **Ѝавам**, гл. язда. *Ѝас ѝавам кончѐ*, [illegible], азъ язда конче, като пиле хвъркато.

4. **Алам**, гл. вимамъ, барамъ нѣщо.

5. **Нетурѐм**, гл. развалямъ, разрушавамъ. *Нетурѐно*, развалено. Въ Ахъ челебийско съ думата *нетурѐну* означаватъ изкилавено животно или човѣкъ.

6. **Ба̀лну**, нрѣч. тъжно, жално. *Драгу ба̀лну ни знаѐ*. приятното жалка не знае.

7. **Пригурки**, сѫщ. почернѣли, изнемощѣли отъ трудъ и мизерия хора.

8. **Стрѝчину**, сѫщ. чичано, стрино.

9. **Вѝдеълу**, умал. **вѝдеълце**, сѫщ. свѣтлина, прѣдметъ, който се употрѣбява за свѣтлина. Нѣкѫдѣ вмѣсто газъ, казватъ *вѝдеълу*. *Стмалу е в деълу*. *развиделили са*, съмнало се.

10. **Затоѐжил**, глаг., **за̀тага**, сѫщ. тѫжи за едни кого си, милѣе за едни що си.

11. **Прасени̇к**, сѫщ. прѣсно млѣко съ маслото си.

12. **Обиди**, гл. пов. накл. **убѝдеъ**, обиколи го да види що прави, навѣсти го забиколи го.

13. **Змѝи'ник**, сѫщ. митичното въ народнитѣ повѣрия змей: половина човѣкъ, половина змия.

14. **Жи̇ту**, сѫщ. въ Родопитѣ изобщо казватъ на всѣки видъ зърнени, хлѣбни растения, освѣнъ на бобовитѣ. *Как вар'ви житуту*, значи, каква цѣна има по отдѣлно пшеницата, царевицата, ръжьта и пр.

15 **Набал'ни̇**, гл. вижъ *балну*, у помацитѣ *бал'нѐва*, дотегна му, домъчня му.

16. **Ко̀ршеъше**, гл. чупѣше, трошеше прѫчки, клонки и пр.

17. **Накла̀да-меъ**, гл. натрупва дърва, дрехи и др. п. на едно мѣсто, стъква огънь. *Накл̀деъ гу на права Бо̀га*, наклевети го безъ причина.

18. **Пуслага,** гл. направи му честь, почете го съ нѣщо, спомни си и за него. *Ни слага гу,* не го зачита.

19. **Притро̂съ,** гл. спомнилъ си за него, потръсилъ го. *Притро̂съл е̂ ко̂щана,* прѣтършовалъ е по кѫщи, ремонтиралъ е покривътъ на кѫщата си.

20. **Рупко́въ,** сѫщ. отъ рубия, турска златна монета отъ минали врѣмена. Нанизъ отъ такива рубии.

21. **Ка̀матна,** прил. прилична, красива.

22. **Дин'о̂г'узе̂лѝ,** тур. думи употрѣбителни въ говорътъ за означаване извънредно красиво нѣщо. Земна красота прѣдметъ.

23. **Бън'ди́сал,** гл. аресалъ, одобрилъ.

24. **Сто̀ръл те̂мбйх,** сѫщ. запрѣтилъ, заповѣдалъ строго.

25. **Вр'уче̂ка,** мѣст. всичкитѣ.

26. **Усрамутѝл,** гл. засрамилъ се.

27. **Здумалъ,** гл. сговорили, обмислили задружно, уговорили сепомежду си.

28. **Куртулисала,** гл. отъ турската дума *куртулду,* запази, избави го отъ нѣщо зло.

29. **Запла̀въла,** гл. завлѣкла безразборно. *Рѐ̂ката е̂ запла̀въла сѝчку,* придошла е рѣката и е понесла всичко съ пороятъ си. Чумата е заразила всички. *Плавуви̂ца,* дърво, трѣска или другъ прѣдметъ, носенъ отъ порой, отъ рѣка. Плувало е нѣщо по водата.

30. **Ла̀хала,** гл. *Ла̀ха му са дъглава,* случи му се, дойде му нѣщо на глава.

31. **Афжие̂,** сѫщ. ловци. **Ават,** ловътъ.

32. **Убъгашк'улъ,** гл. обгащилъ я, заобиколили отъ всички страни, заловили всички пѫтеки.

33. **Фире̂т,** гл. *фѝри*—гони, прѣслѣдва го, търси го да го залови.

34. **Силумъчка,** нар. едвамъ, съ голѣма мѫка, силомъ сторено нѣщо.

35. **Ха́ркума,** сѫщ. бакъръ, мѣденъ сѫдъ за готвене, за вода, за пране и пр.

36. **Варе̂чка,** прил. сѫдъ за готвене ястие.

37. **Кутра́ту,** мѣст. отн. която.

38. **Милу,** прил. обрѫщение за нѣжность. *Какво̀ мѝлу,* какво миличкото.

21 K

39. **Прóг'унка,** схщ. умал. отъ *прѐгъна*, обѣдъ, обѣдва, ручекъ, руча.

40. **Сннке'на,** прил. сиптена, направена на пита, смесената, повредена.

41. **Пристáв'улъ,** гл. приготвили го и го поставили на огъня да вря. *Пристàве'ну е' ме'с'то,* надробено е, посолено е и е турено на огъня да вря.

42. **Васкъкéшкалъ, ке'кешкаса,** гл. клокочи, вря на огъня.

43. **Зàбъла,** схщ. блажило. *Забе'ли мàн'жата,* заблажи я съ масло, съ тлъстина. **Бе'лъ са,** заблажава се, турга се масло.

44. **Че'нтъ,** схщ. кожена торба, що иматъ овчаритѣ и въобще пхтницитѣ, за да си носятъ съ тѣхъ храната и др. потрѣби.

45. **Саканéт,** схщ. пакости голѣми, случки бѣлѣжити.

